

Deze ‘Ten geleide’ is geschreven door dr. S.J. van Gompel namens de Studiecommissie geschiedenis van het auteursrecht van de Vereniging voor Auteursrecht en gepubliceerd in: Chris Schriks, *Canon van het uitgevers- en auteursrecht. Een route in vijftig data [1450-1950]*, Deventer: Kluwer 2011, p. XI-XIII.

Ten geleide

Voor een beter begrip van het moderne auteursrecht is kennis van de geschiedenis van het auteursrecht onmisbaar. Deze leert ons niet alleen hoe het auteursrecht zijn bestaansrecht heeft verworven, maar zij helpt ook te verklaren wat er thans door het auteursrecht wordt beschermd en hoe de interne en externe afbakening van dat recht tot stand is gekomen. De hedendaagse digitale revolutie is niet de eerste revolutie waarmee het auteursrecht te maken heeft gehad. Ontstaan met als doel de ongeautoriseerde nadruk van boeken en geschriften als gevolg van de uitvinding van de boekdrukkunst te bestrijden, heeft het auteursrecht zich telkens moeten aanpassen aan veranderingen en nieuwe technologieën, zoals aan de toenemende internationalisering van de handel in informatieproducten en de introductie van mechanische, elektronische en digitale reproductie- en communicatiemiddelen. Er zijn veel lessen te trekken uit de manier waarop het auteursrecht met deze veranderingen en nieuwe technologieën is omgegaan.

Hoewel het belang van een gedegen kennis van de geschiedenis van het auteursrecht in toenemende mate wordt onderkend, staat de bestudering ervan – althans in Nederland – nog in de kinderschoenen. De laatste jaren zijn enkele belangrijke werken op het gebied van de Nederlandse auteursrechtsgeschiedenis verschenen, waaronder *Het Kopijrecht, 16de tot 19de eeuw* van Chris Schriks (2004), *Auteurswet 1881* van Marijke Reinsma e.a. (2006) en *Staatsauteursrecht cum annexis* van Chris Schriks (2010). Tot dusver ontbreekt het echter aan een publicatie die een toegankelijk historisch overzicht geeft van het Nederlandse uitgevers- en auteursrecht vanaf de uitvinding van de boekdrukkunst tot aan het midden van de twintigste eeuw. Deze canon voorziet in deze leemte.

In dit boek neemt de samensteller, dr. Chris Schriks, ons mee langs de belangrijkste momenten uit de geschiedenis van het auteursrecht in Nederland. Het begint met een beschrijving van de bescherming tegen nadruk door middel van boekprivileges en kopijrecht in de zestiende tot en met de achttiende eeuw. Deze periode wordt wel de prehistorie van het auteursrecht genoemd. Bescherming kwam niet in de eerste plaats toe aan auteurs, maar voornamelijk aan drukkers of uitgevers. De samensteller laat zien hoe de regulering van boekprivileges en kopijrecht zich verhiel tot, enerzijds, de censuur en bemoeienis van de overheid met het drukken en verspreiden van werken en, anderzijds, de marktwerking en economische ontwikkeling in de boekhandel. Daar waar in de landsheerlijke periode de censuur nog voorop stond, kwam het accent tijdens de Republiek der Vereenigde Nederlanden vooral te liggen op economische motieven. Dit verklaart wellicht waarom hier, in tegenstelling tot andere landen zoals Frankrijk en Duitsland, relatief weinig overheidsbemoeienis was met de boekhandel en de bescherming tegen nadruk, behalve door

IV R

middel van boekprivileges, gaandeweg steeds meer ging berusten op zelfregulering door boekverkopersgilden en compagnieën.

Nadat tegen het einde van de achttiende eeuw definitief afscheid was genomen van het feodale stelsel, inclusief het systeem van boekprivileges, duurde het niet lang voordat nieuwe wetten werden uitgevaardigd waarin een (beperkt) literair eigendomsrecht werd erkend: het kopijrecht. Dit werk beschrijft de provinciale en nationale wetgeving tijdens de Bataafse tijd (1795-1806), het Koninkrijk Holland (1806-1810), de Franse inlijving (1810-1813) en het Vorstendom en Koninkrijk der Nederlanden. De samensteller laat zien dat, behalve tijdens de Franse inlijving, het kopijrecht in Nederland nog altijd niet toekwam aan auteurs. Hoewel bijvoorbeeld de wet van 1817 sprak over het uitsluitende recht van auteurs en hun rechtverkrijgenden waren het toch weer de drukkers en uitgevers die, zoals voorheen het geval was, de feitelijke bescherming tegen de nadruk claimden.

Het boek gaat ten slotte in op de ontwikkeling en de totstandkoming van het moderne auteursrecht. De samensteller laat een reeks formele verzoeken om herziening van de wet van 1817 de revue passeren. Met name de in 1815 opgerichte Vereeniging ter bevordering van de belangen des Boekhandels stelde zich kritisch op en deed herhaalde voorstellen om de wet gewijzigd te krijgen. Omdat de Vereeniging de belangen van de boekhandel wel erg voorop stelde werd geen van deze voorstellen tot wet verheven. Het zou tot 1881 duren voordat een nieuwe auteurswet werd aangenomen. Deze wet, die afscheid nam van het kopijrecht en het auteursrecht als een tijdelijk absoluut vermogensrecht introduceerde, kan worden gezien als een eerste stap in de richting van een modern auteursrecht. Toch vertoonde de wet door de invloed van het boekenvak nog vele kenmerken van het oude regime. Pas met de invoering van de Auteurswet 1912 en de aansluiting van Nederland bij de Berner Conventie in datzelfde jaar werden de contouren gelegd voor de huidige auteursrechtwetgeving. Deze gebeurtenissen markeren het begin van het moderne auteursrecht in Nederland.

Vanuit contemporair perspectief zou de Nederlandse auteursrechtsgeschiedenis wellicht kritiek ten deel kunnen vallen, omdat hier pas rijkelijk laat is erkend dat het auteursrecht in eerste instantie toekomt aan de maker van het werk. Als we de ontwikkeling met een ander oog bezien kan er ook met enige lof over onze auteursrechtsgeschiedenis gesproken worden. Het laat namelijk zien waar Nederland als klein land sterk in is geweest. Een even gevarieerd als dynamisch rechtsgebied, zoals het auteursrecht is, is in ons land door de jaren heen hoofdzakelijk vanuit een pragmatische invalshoek belicht. Daar waar de discussies over het auteursrecht in de ons omringende landen vaak bol stonden van ideologische claims bleven Nederlandse juristen en rechtsgeleerden het auteurs- en kopijrecht voornamelijk benaderen als een positief recht, dat door de wetgever kon worden vormgegeven om zo te kunnen inspelen op bepaalde situaties en ontwikkelingen. Niet het individuele belang van de auteur stond daarbij voorop, maar het algemene, publieke belang. In Nederland stond het auteurs- en kopijrecht doorgaans in dienst van de economische, maatschappelijke en culturele ontwikkeling. Op dit punt kan wellicht nog wat van de Nederlandse auteursrechtsgeschiedenis worden geleerd.

Dit boek, dat naast een uitvoerige verhandeling bestaat uit een canon van vijftig data en een uitgebreide chronologie, vormt een belangrijke bijdrage aan de studie van de geschiedenis van het auteursrecht in Nederland. Omdat dit vanwege de lange tijdsperiode van vijf eeuwen

IV R

(1450-1950) schier onmogelijk is, ambieert het boek niet om de Nederlandse auteursrechtsgeschiedenis uitputtend en tot in detail te beschrijven. Eerder valt het boek, zoals de auteur aangeeft, te beschouwen als een ‘work in progress’ dat vatbaar is voor verbetering en aanvulling. Zo is er thans nog relatief weinig bekend over de historie van de bescherming van muziek en artistieke werken in Nederland. Om onze kennis over de Nederlandse auteursrechtsgeschiedenis te verbreden moet er een solide basis zijn waarop kan worden voortgebouwd. Met dit boek wordt die basis gelegd.

De Studiecommissie geschiedenis van het auteursrecht, die al jarenlang een vaste – en de enige vaste – commissie is binnen de Vereniging voor Auteursrecht, is trots dat een van haar prominente leden dit boek op zo’n zorgvuldige wijze heeft samengesteld en door Kluwer op convenabele wijze is uitgegeven.

Namens de leden van de Studiecommissie,

Stef van Gompel
Amsterdam, herfst 2011

De Studiecommissie geschiedenis van het auteursrecht bestaat uit:

mr. drs. L.J. Deuss
dr. S.J. van Gompel
dr. R.J.Q. Klomp
mr. A. Ligtenstein
mr. D. Peeperkorn (secr.)
mr. A. Ringnalda
dr. C.F.J. Schriks
dr. mr. R.M. Verhoogt (vz.)